



**R. P. Francisci De Oviedo Madritani, Societatis Iesv,
Theologiæ Professoris, Cursus Philosophicus**

Oviedo, Francisco de

Lvgdvni, M.DC.LI.

II. An cognitio finis sit formalis ratio finis, vel tantum conditio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95503](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95503)

ipsum non fieri propter aliud, alias finis ipse, & omnia, quæ propter finem fiunt, fierent propter illud aliud, cuius gratia fieret finis. Ad hanc definitionem percipiendam scire debes, dupliciter posse aliquid amari. Primum propter bonitatem, quam in se habet, quia in se est honesta, vel delectabilis amanti, in cuius amorem, seu prosecutionem tendit voluntas; neque hanc bonitatem propter aliam; sed propter se ipsam amatur. Secundò potest aliud amari, non propter bonitatem, quam in se habet. Ibi sistendos; sed propter quam habet ad aliam bonitatem acquirendam: ita ut non quiescat voluntas in prosecutione illius: sed ex illa gradum faciat ad aliam bonitatem obtinendam. Vulgare, aptumque exemplum huius doctrinæ est sanitas, & venæ scissio: sanitas propter se ipsam amatur, quia ipsa propter se grata est, & iucunda illam intendenti: scissio venæ non propter se ipsam amatur, ipsa enim in se plurimum difficultatis, & horrois habet, & in se potius est iniusta voluntati: amatur tamen propter sanitatem acquirendam, ad quam ordinatur, & in qua sistit voluntatis desiderium, & non in venæ scissione. Sanitas ergo, quæ propter se amatur, & in cuius prosecutione quiescit animus, dicitur finis, seu finalis causa: scissio venæ, & reliqua, quæ propter sanitatem acquirendam amantur, non habent rationem finis: sed sunt media ad finem obtinendum. Finis amor intentio dicitur, mediorumque appellatur electio: de quibus actibus, & de eorum obiectis formalibus, de eorundem distinctione, vel identitate latè disputo Cont. 10. de anima, ubi plura de hac re inuenies.

2 Finis diuiditur in finem cuius, & finem cui: Finis cuius est illud bonum, quod amatur: finis cui est suppositum illud, cui bonum, amamus. Amo ego pecunias Petro, pecunias dicuntur finis cuius, & Petrus dicitur finis cui: quia illi ego pecunias amo. Ex his intulit Gabr. in 2. dist. 1. quæst. 5. art. 1. not. 1. Finem cuius propriè non subire rationem finis, quia non amatur propter ipsum: sed propter finem cui: quod autem amatur ut alij conueniens, videtur, non propter se amari, sed propter illud aliud, quod habet rationem finis. Ideò enim media, non habent finis naturam, quia non propter ipsa, sed propter finem amantur. Gabrielem impugnat alter noster Gabr. Vasquez quæst. 12. disp. 2. & P. Soar. tom. 1. Metaph. disp. 23. & ferè omnes, qui de hac re agunt. Quia, licet finis cuius ametur, ut conueniens alij, non amatur propter aliud bonum acquirendum: ille enim est ultimus bonum, quod intendit amans, non enim respicitur, ut conducens ad aliud acquirendum: sed ut id, quod ultimò acquiri intenditur, & illud ut acquirendum fini cui mouet ad sui amorem, & ad electionem mediorum. Media verò non respiciuntur tanquam id, in cuius acquisitione quiescit amans. Postquam enim finis cui media obtinuerit, restat aliud principalius amatum obtinendum, quod propriè est finis, & dicitur finis cuius. Hac ratione doctè asseruit Soar, neque finem cuius, neque finem cui, seorsim sumptum integrum constituere finem: sed hunc constari ex utroque, quod egregiè sanè dictum est: non enim moueor ego ad venæ scissionem, & potionem amaram sumendam propter me tantum, quia si mihi scissionem venæ, & potionem amaram non eligerem, sanitate carenti illam non concupirem ex mei amore, neque moueor tantum sanitate: quorsum enim propter sanitatem præcisè, & non ut mihi formaliter acquirendam, proprium sanguinem effunderem, & pharmaci amore me totum angerem? Moueor ergo propter me, tanquam propter finem cui, & propter sanitatem tanquam propter finem cuius, & propter sanitatem mihi acquirendam (in quo complexo includitur finis cuius, & finis cui) tanquam propter finem ad æquatum.

3 Finis cuius, sæpè sæpius est res supposito distincta à fine cui, per aliquam actionem illi coniungendam. Exempli gratia: amo ego pecunias Petro, à quo realiter distinguor, & ad quem nullum ex se ordinem habent: ac proinde aliqua actione ab illo comparande sunt, ut ad ipsum pertineant. Hinc ortum duxit alia distinctio finis cuius in finem qui, & finem quo: finis qui dicitur bonum comparandum, sicuti pecunia: finis quo est actio, qua tale bonum comparatur, sicuti possessio pecuniarum. Volunt nonnulli totam rationem formalem in fine quo constituere, quia id, quod ego intendo est coniunctio boni mecum, verbi gratia, coniungere mihi pecunias, mediâ possessione, vel coniungere mihi Deum mediâ visione: non verò pecunias, neque Deum. Quia cum ego Deum, seu pecunias mihi concupi-

sco, non intendo Deum, aut pecunias efficere. Melius tamen communis sententia docet, finem ad æquatum includere finem cui, qui, & quo. Non enim id tantum quod efficere intendo finis est: sed id, quod intendo possidere, & cuius bonitate moueor. Cum autem intendo Deum mihi coniungere, moueor non bonitate possessionis præcisè, ut distinctè à bonitate boni possidendi; sed bonitate ipsa formali ex qua refunditur bonitas in ipsam possessionem. Ideo enim possessio Dei bona est, quia Deus bonus est: Moueor ergo bonitate Dei, ad Deum possidendum, & ita bonitas ipsa Dei, quæ est finis qui, propriissimè rationem formalem finis habet, quia id, quod mouet formaliter ad intentionem, formaliter ad finem spectat: sed finis qui mouet formaliter ad intentionem: ergo non solum finis quo, sed etiam finis qui ad rationem cause finalis spectat.

Ultimò solet finis diuidi in finem vltimum, & non vltimum, seu intermedium. Finis vltimus est ille, qui propriè dicitur finis, cuius gratia cetera fiunt, ipse verò nullius gratia. Finis non vltimus; sed intermedius est ille, qui licet fiat gratia alterius, alia tamen fiunt propter ipsum. Exemplum rem explicat: intendo ego alloqui amicum, quia illius alloquutio mihi est grata, & iucunda: ex hoc fine decerno conducere equum; postea ex voluntate conducendi equum pecunias mutuas peto, ut equi domino solvam: alloquutio amici est finis vltimus, quia omnia propter ipsam intenduntur, & ipsa non propter aliud: Conductio equi est finis non vltimus respectu petitionis pecuniarum: finis, quia pecunias petuntur propter conductionem equi, non vltimus, quia conductione amatur propter alloquutionem amici. Hæc finis diuisio vniuoca non est. Finis enim intermedius propriè non est finis, de cuius essentia est non intendi propter aliud, & omnia vltimò amari propter ipsum: Conductio verò equi amatur propter alloquutionem amici: & pecuniarum petitio non vltimò propter conductionem equi, sed propter amici alloquutionem intenditur.

Vltimò nota, eandem entitatem esse posse finem vltimum respectu huius intentionis, & respectu illius rationem mediæ habere. Possum enim alloquutionem amici efficaciter amare propter bonitatem ipsius respectu cuius actus alloquutio amici rationem finis habet. Possum item per alium actum amare alloquutionem amici, ut illius voluntatem alliciam, ad munus aliquod mihi conferendum: respectu cuius alloquutio amici, non rationem finis: sed mediæ induent.

PUNCTVM II.

An cognitio finis sit formalis ratio finis, vel tantum conditio?

Vulgare proloquium est inter Philosophos: nihil vultum, quin præcognitum, & voluntatem non ferri in incognitum, quia ex se est potentia circa, indigens illuminatione intellectus, quæ præuiâ possit tendere in obiectum, quod ex vi illuminationis representatur. Habemus ergo ex communi sententia, voluntatem non posse naturaliter amare obiectum, quod prius intellectus non cognouit: & cognitionem requiri naturaliter ad amorem: an verò supernaturaliter possit hic exerceri sine illa, disputo Contr. 7. de anima punct. 3. ubi affirmatiue concludo. Hoc posito difficultas est: quomodo voluntas pertineat ad finem? an ut formalis ratio finis, in qua sita sit virtus causatiua finalis: an ut conditio applicans bonitatem finis, illiusque virtutem causatiuam, ut suam exerceat causali-tatem?

Dicendum est, cognitionem non esse rationem formalem cause finalis, sed tantum conditionem, & applicationem virtutis causatiue in genere cause formalis. Ita P. Vasquez 1. 2. cap. 2. P. Soar. in Met. disp. 23. sect. 9. à quibus in hac re nullus non absurdè discedet. Ratio à priori perspicua est. Ratio formalis est, quæ trahit, & mouet voluntatem ad sui amorem, & ad electionem mediorum: sed id, quod trahit ad sui amorem est bonitas, quæ ex vi cognitionis apparet, & non cognitio: ergo ratio formalis finis est bonitas, quæ attingitur per cognitionem, & non cognitio. Confirmatur: id mouet voluntatem ad sui amorem, quod ego intendo acquirere: sed quod intendo acquirere, non est cognitio obiecti, sed ipsum obiectum.

PUNCTUM III.

De causa exemplari.

obiectum: ergo id quod mouet voluntatem, non est cognitio obiecti, sed ipsum obiectum cognitum: ergo id, quod habet virtutem mouendi voluntatem, est bonitas obiecti, & non cognitio: ergo non hæc, sed illa habet virtutem causandi in genere causæ formalis: quæ non distinguitur à virtute mouendi voluntatem ad amorem obiecti, quod intendendo acquirere. Me non intendere cognitionem obiecti cogniti, sed ipsum obiectum cognitum bonum, patet in agro, qui morbo oppressus, nusquam ambit cognitionem sanitatis, quam iam habet, neque ex illius desiderio pharmacum selle plenum exhaustis, sed ex intentione sanitatis, quam audissimè exoptat, illius cognitione contempta.

3 Ceterum, cognitionem ipsam reflexè cognitam per aliam cognitionem posse habere rationem formalem finis intenti, & tanquam finem hanc de facto sæpè obtineri, nemo dubitat. Quia ipsa cognitio in se bonitatem habet, ratione cuius potest intendi à voluntate, si ex vi alius cognitionis representetur. In quo casu cognitio reflexa, quæ est propositio alius directæ cognitionis, se habebit vt conditio, & cognitio directæ erit ratio formaliter amata, quæ virtutem habebit mouendi voluntatem ad sui amorè, & ad executionem mediourum conducentium ad illam cognitionem obtinendam. Exempli gratia: cognosco in via visionem beatam mihi bonam esse, & eam mihi concupisco, & ex illius amore piè religioseque viuo ad illam obtinendam. Visio beata tunc se habet respectu huius intentionis, & amoris illam obtinendi, vt causa finalis, & vt formalis virtus causandi in genere causæ finalis: & cognitio reflexa se habet, vt conditio, respectu huius intentionis, sicuti eadem visio se habet respectu amoris, quo Beatus Deum amat cognitum per ipsam visionem beatificam.

4 Ex hoc infero, propositionem hanc: *obiectum bonum, vt cognitum est causa finalis*, non sine distinctione concedendam esse. Illud enim *vt*, duplicem sensum habet: aliquando reduplicat rationem formalem, & virtutem formaliter causatiuam, vt cum dicimus *homo*, vt intellectus demonstratorem efficit, in quo sensu propositio prædicta falsa est: aliquando eadem particula tantum reduplicat conditionem super virtutem causatiuam, vt cum dicimus *ignis*, vt applicatus calefacit, & in hoc sensu propositio prædicta absque formidine concedenda est. Neque refert, quod dicatur intellectus mouere, aut impellere voluntatem, quia loquutio hæc non significat intellectum propriè causam impellentem, mouentem, aut causantem finaliter actum voluntatis, sed esse causam applicantem virtutem, à qua tanquam à causa finali, procedit amor: sicuti dicitur homo domum comburere ex eo tantum, quod applicet ignem domum comburentem.

5 Obiicit. Cognitionis finis se habet veluti existentia bonitatis finis, seu causæ finalis, sed existentia causæ, & virtutis causatiuæ se tenent ex parte virtutis formalis, & non solum se habet vt conditio, vt patet in existentia ignis, quæ non est conditio, sed virtus formalis, à qua procedit calefactio: ergo cognitio finalis causæ se habet, tanquam virtus formalis respectu causalitatis producentis à fine, & non solum vt conditio. Respondent ferè omnes, cognitionem non esse existentiam virtutis causatiuæ in genere causæ finalis: sed tantum conditionem, quæ solutio non omnino difficultate caret: quia finis, vt causer debet habere existentiam, non physicam, sed obiectiuam. Existentiæ autem obiectiuæ est cognitio, per quam formaliter bonitas est obiectiuè in intellectu. Aliter ego respondeo, admittendo maiorem propositionem, videlicet cognitionem se habere instar existentie respectu causæ finalis: ex vi cuius existentia finis existit eo modo, quo debet existere ad causandum, & hac maiori omiſſa, distinguo minorem: existentia causæ se tenet ex parte virtutis causatiuæ quando existentia identificatur cum virtute, concedo: quando existentia realiter distinguitur ab illa, nego. Ideo enim dico ego existentiam ignis esse rationem formaliter productiuam caloris: quia non distinguo realiter existentiam ignis ab ipso igne, quam si distinguerem, dicerem esse tantum conditionem. Deinde nego consequentiam, quia cognitio bonitatis, seu causæ finalis, etiam si illius existentia intentionalis sit, non identificatur cum ipsa bonitate: cognitio enim, quæ bonitatem finis attingit, non suprà se ipsam reflectit: sed in aliud obiectum à se saltem negatiuè distinctum fertur.

1 Exemplaris causa finali affinis est valdè, vtrique enim intentionaliter, & media sui cognitione insluit in effectum. Disputat de exemplari satis eruditè noster Soar in Metaph. disput. 25. sect. 1. ex illo breuiter selectiora dabo, & omnia, quæ spectant ad huius causæ perfectam notitiam, attingam: quæ non longiorem disputationem exposcunt.

2 Arist. 7. Metaph. cap. 2. text. 32. causam exemplarem his verbis definit, *illud, in quod respiciens agens operatur*. Ex qua definitione constat non posse dari exemplar, nisi respectu effectus prouenientis à cognoscente, quia tantum cognoscentes potest respicere aliud, quod imitetur. Neque huius causæ effectus dicitur illud, quod non prouenit à cognoscente, & intendente tale exemplar imitari, quia si agenti insit exemplaris cognitio, & casu ab illo fiat effectus, quin per cognitionem exemplaris dirigatur actio, causa exemplari carebit: quia cognitio operationem non dirigens, respectu illius se habet, ac si non esset.

3 Duplex exemplar distinguunt Doctores: vnum internum, & externum aliud: externum exemplar vocant quod ante oculos externè sibi proponit artifex, vt instar illius effectum efformet, verbi gratia, pictor imaginem Regis sibi ante oculos statuit, vt ex illius descriptione Regem depingat: & imaginem aliam similem illi, quam sibi coram oculis obiecit, efficiat. Exemplar internum dicunt auctores, esse similitudinem quandam, quam sibi artifex fingit in intellectu postquam imaginem ad extra positam videt, ad cuius imitationem effectus dirigitur, quæ similitudo, seu idolum manet in mente, postquam exemplar externum ablatum est. Diuisionem hanc apud omnes inuenio, in qua ego maiorem explicationem desidero. Quod enim exemplar illud internum, seu idolum, quod artifex intendit imitari: an cognitio? an obiectum? non cognitio tantum, quia omnes exemplar internum diuidunt in obiectiuum, & formale. Si obiectum, hoc videtur esse obiectum externum, dices esse obiectum externum, non vt externè existens: sed vt existens in intellectu, quod constat, ex eo, quod remaneat in intellectu, etiam si externè auferatur, vel corrumpatur. Esto obiectum externum, vt existens in intellectu: si illud *vt* reduplicet existentiam in intellectu, dicitur cognitionem, & conceptum formalem, ex vi cuius existit obiectum in intellectu: si reduplicet rationes formales tenentes se ex parte intellectus, & terminantes cognitionem; hæc sunt ipsissimum obiectum externum, quod per se ipsum formaliter cognitorum terminat. Neque refert manere in cognitione, seu illam terminare, etiam si non existat, quia vt aliquod obiectum externum quodcumque illud sit terminet cognitionem, non requiritur illud physicè existere. Existentia enim, quæ modò non est, modò potest cognitionem terminare, & ita obiectum externum dum non existit, existimo posse terminare cognitionem, & esse exemplar, neque aliud ego cognosco exemplar internum à cognitione distinctum. Quapropter diuisionem illam exemplaris obiectiuum in internum, & externum explicio de eodem exemplari externo non extrinsecè denominato cognitione, sine qua influere nequit, quod externum dicitur eidem obiecto externo cognitione denominato, ratione cuius internum dicitur, non quia secundum se internum sit, sed quia per cognitionem denominatur existens in intellectu, cuius hæc in intellectu illi extrinseca existentia est cognitio intellectui intrinseca, ratione cuius obiectum per denominationem illi extrinsecam dicitur intellectui intrinsecum, seu exemplar internum intellectus. Hac ratione obiectum externum dicitur non esse intellectus exemplar, quia neque sufficit existentia intrinseca obiecti in se, sine existentia in intellectu, neque hac posita illum physicè dari necessum est, sed tota exemplaris ratio exemplari externo, seu exemplari quatenus cognito, seu in intellectu existenti tribuitur. Ceterum cum respiciens exemplar externum ex vi illius intendit effectum illi similem producere, non solum concipit imaginem illam, quam videt: sed etiam sibi similem per intellectum proponit, quam ductus cognitione externæ, quam videt, illiusque speciebus adiutus sibi conſpigit, & ideo semel, & iterum inspicit externum exemplar sibi propositum, vt aliud instat